

VEILIG
DE VLOER
OP
— JEUGDPRODUCENTEN

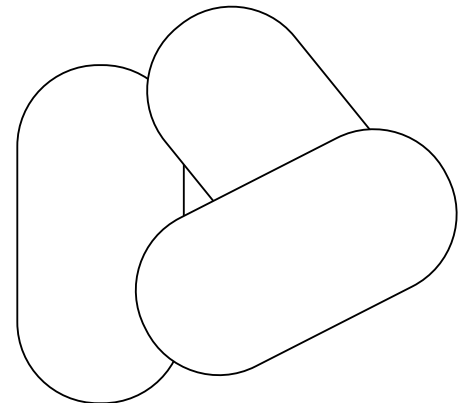
Handreiking voor het
omgaan met uitgesproken
en agressieve reacties bij
voorstellingen voor jeugd
en jongeren

VEILIG
DE VLOER
OP
— JEUGDPRODUCTENTEN

Handreiking voor het
omgaan met uitgesproken
en agressieve reacties bij
voorstellingen voor jeugd
en jongeren

INHOUDSOPGAVE

1. Aanleiding	5
<hr/>	
2. Wat is er aan de hand?	7
<hr/>	
3. Wettelijk kader	9
<hr/>	
4. Voorafgaand aan de voorstelling	11
<hr/>	
5. Tijdens de voorstelling	13
<hr/>	
6. Na de voorstelling	15
<hr/>	
7. ondersteuning	17

BIJLAGEN

<hr/>	
Interview 1	
HNT – Frauke van Opstal (coördinator schoolbezoeken) en Lotte de Leeuw (programmameider), educatie HNT	21
<hr/>	
Interview 2	
Artemis – Jetse Batelaan (artistiek leider)	23
<hr/>	
Interview 3	
Maas – Bernadette Stokvis (zakelijk leider)	25
<hr/>	
Colofon	28

1 AANLEIDING

Podiumkunst kan mensen schoonheid bieden, ontroeren, uitdagen, op andere gedachten brengen, nieuwe werelden laten ontdekken en helpen reflecteren op de bestaande. Het maakt het leven mooier en toont ook de rauwe kanten ervan. Om dit te bereiken is een klimaat nodig waarin kunstenaars kunnen experimenteren, grenzen verleggen, zich kwetsbaar opstellen en elkaar uitdagen om tot de beste artistieke prestaties te komen (bron: beleidskader *Veilig de vloer op*, 2021).

Sinds enkele jaren krijgen spelers in (jeugd- en jongeren) voorstellingen rondom thema's als gender, queerness, geloofsovertuiging en (culturele) identiteit steeds vaker te maken met weerstand, wat zich uit in negatieve of zelfs agressieve reacties vanuit het publiek. Dit zorgt voor een onveilige werksituatie voor spelers, crew en mogelijk ook publiek, en voor verminderde belangstelling voor voorstellingen met deze thematiek vanuit scholen. Bij vrije voorstellingen komt dit nauwelijks voor, omdat deze vooral op eigen initiatief worden bezocht.

Op 3 oktober 2023 organiseerde Stichting Sociale Veiligheid Podiumkunsten tijdens de Nederlandse Dans Dagen een Ronde Tafel over dit onderwerp. Tijdens deze bijeenkomst werden ervaringen uitgewisseld en werden tips gedeeld om adequaat om te gaan met weerstand en negatieve reacties.

“Tijdens de repetities praten we met de acteurs al over de educatie en over de doelgroep.”

– Frauke van Opstal, HNT

Deze handreiking is een vervolg hierop, en kwam tot stand met input van medewerkers van verschillende gezelschappen en diverse deskundigen.

Met deze handreiking geven we een praktisch hulpmiddel aan gezelschappen en podiumkunstproducenten om hun spelers, dansers en makers veiligheid te bieden. We realiseren ons dat we hiermee slechts aan symptoombestrijding doen.

De oorzaak nemen we er helaas niet mee weg. Ook zijn we bekend met het feit dat gezelschappen in toenemende mate moeite hebben hun voorstellingen met kwetsbare thema's weg te zetten bij theaters en scholen. En dat terwijl de gevoeligheid van deze thematiek op zichzelf al duidelijk maakt hoe noodzakelijk het is jeugd en jongeren kennis te laten nemen van andere perspectieven. Hierover worden door de NAPK gesprekken gevoerd met OC&W.

We hopen dat deze handreiking, naast andere initiatieven, een bijdrage kan leveren aan het creëren van veiligheid op het podium en in de zaal.

“Gelukkig hebben we de voorstelling uiteindelijk nooit stop hoeven zetten.”

– Jetse Batelaan, Artemis

2 WAT IS ER AAN DE HAND?

Gezelschappen en producenten van jeugd- en jongerenvoorstellingen ervaren met name de laatste paar jaar in toenemende mate belemmeringen bij voorstellingen over kwetsbare thema's. Situaties die zich voordoen zijn:

- Ouders reageren negatief op het voornemen van scholen om zulke voorstellingen te bezoeken en houden soms zelfs hun kinderen thuis. Deze negatieve reacties zijn vaak gebaseerd op eenzijdige, onvolledige en/of incorrecte informatie, die bijvoorbeeld op sociale media wordt gedeeld (ouders die elkaar 'waarschuwen').
- Ouders/begeleiders lopen weg bij schoolvoorstellingen en ontnemen hun kinderen daarmee de kans om de voorstelling af te kijken en verstoren de kijkervaring van kinderen die wél blijven zitten.
- Scholen zeggen voorstellingen af en daardoor komen leerlingen juist minder in aanraking met deze thema's en met de mogelijke dialoog hierover.
- Het publiek (jeugd/jongeren) reageert brutaler en agressiever op de voorstellingen, waardoor spelers/makers en personeelsleden van het theater zich onveilig voelen
- Incidenteel moeten voorstellingen worden stilgelegd of nagesprekken worden geannuleerd omdat de sfeer niet veilig is voor spelers/makers.
- Leerlingen en docenten die zelf worstelen met bijvoorbeeld hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit voelen zich onveilig ('ik word niet geaccepteerd').
- Leerkrachten beschikken over onvoldoende kennis, ervaring en tijd om adequate begeleiding te bieden.

Daarnaast spelen de volgende zaken, die buiten de scope van deze handreiking vallen:

- Voorstellingen rondom kwetsbare thema's worden minder geboekt door scholen.
- Impresariaten zijn terughoudend om deze voorstellingen op te nemen in hun aanbod.

“Toch zijn we ook weleens doorgedaan, terwijl we achteraf gezien eigenlijk hadden moeten stoppen.”

– Frauke van Opstal, HNT

3 WETTELIJK KADER

De Arbowet verplicht werkgevers om werknemers te beschermen tegen seksuele intimidatie, agressie en geweld, pesten en discriminatie. In de volkswedding hebben we het dan over bescherming van medewerkers tegen ongewenste omgangsvormen of grensoverschrijdend gedrag.

In de Arbowet wordt hiervoor de term psychosociale arbeidsbelasting gebruikt. Het maakt hierbij niet uit van wie dat gedrag afkomstig is. Dat kan gaan om ongewenste gedragingen van collega's of leidinggeven (intern). Maar het kunnen ook derden zijn die zich agressief of discriminerend naar medewerkers gedragen zoals patiënten, passagiers, bezoekers, klanten of leerlingen.

Bij de voorstellingen waar deze handreiking betrekking op heeft gaat het met name om agressief en discriminerend gedrag van bezoekers (leerlingen) bij voorstellingen op scholen en in theaters, dus niet op de eigen locatie van de gezelschappen. In dit geval moet de organisator (de school) aan het gezelschap aangeven wat zij doet om wangedrag van haar leerlingen te voorkomen, en wat zij doet wanneer het onverhoopt toch plaatsvindt. Het is aan de producent om te beoordelen of zij dat voldoende vindt.

Op basis van een wettelijk verplichte risico inventarisatie (RI&E) moeten alle werkgevers de risico's inventariseren voor psychosociale arbeidsbelasting en vervolgens een plan van aanpak opstellen en uitvoeren om die risico's weg te nemen of te verminderen. Werkgevers die deze zorgplicht niet

nakomen kunnen verantwoordelijk worden gesteld voor de schade die werknemers hiervan ondervinden.

Bij het terugdringen van overlast veroorzakende derden zoals bezoekers kan gedacht worden aan voorwaarden, gedragsregels waaronder mensen van een dienst (in dit geval een voorstelling) gebruik mogen maken. Dit is te vergelijken met het niet toestaan van roken of filmen. Uiteraard moeten die gedragsregels dan ook gehandhaafd worden.

In het geval van voorstellingen aan leerlingen op scholen of in theaters zijn deze instellingen officieel verantwoordelijk voor het gedrag van deze over het algemeen ook minderjarige bezoekers aan een voorstelling. Dat betekent dat van deze instellingen gevraagd mag worden dat zij zorgen voor de fysieke en psychologische veiligheid van de acteurs die een voorstelling spelen.

Een goede manier om dat te doen is dat leerkrachten de thema's waarover controverses ontstaan voorafgaand aan een voorstelling in de klas bespreken, en daarnaast de regels die gelden tijdens de voorstelling met hun klas doornemen. Leerkrachten kunnen vervolgens ingrijpen en leerlingen corrigeren die zich agressief of discriminerend gedragen. Zie voor tips hierover verderop in deze handreiking. Afspraken hierover kunnen het best worden vastgelegd bij het afsluiten van het contract om de voorstelling te spelen.

Daarnaast geldt voor de producenten dat zij verantwoordelijk zijn voor het aanbieden van opvang aan spelers die ondanks de genomen maatregelen met wangedrag van bezoekers zijn geconfronteerd.

4 VOORAFGAAND AAN DE VOORSTELLING

Zowel scholen, theaters als gezelschappen hebben een rol in een prettig en veilig verloop van een voorstelling. Het helpt als docenten en ouders handvatten krijgen aangeboden om voorafgaand aan de voorstelling met leerlingen in gesprek te gaan en het voorstellingsbezoek voor te bereiden.

Tips m.b.t. voorbereiding door de school:

- Voorbereiding in de klas door middel van educatieve materialen, een workshop of handreiking voor docenten over de thematiek van de voorstelling en de manier waarop zij hier vooraf in de les aandacht aan kunnen besteden.
- Neem afspraken over deze voorbereiding op in de overeenkomsten met de scholen om ervoor te zorgen dat hier ook daadwerkelijk iets mee gedaan wordt.
- Maak educatief materiaal/handreikingen zo hapklaar mogelijk, om docenten te ontzorgen
- Heb aandacht voor het feit dat juist docenten die deze thema's lastig vinden de voorbereidingen nogal eens overslaan. Probeer hier vooraf informatie over te krijgen via de contactpersoon of cultuurcoördinator.
- Ouders betrekken bij de keuze, de voorbereiding en/of het bezoek van de voorstelling.

Tips m.b.t. voorbereiding door theaters en/of gezelschappen:

- Het gezelschap stelt een protocol op om de spelers te beschermen: hoe kunnen spelers de voorstelling stopzetten als grenzen worden overschreden? Wie is eindverantwoordelijk voor deze beslissing? Wat gebeurt er daarna? Welke boodschap krijgen de leerlingen in zo'n geval en van wie?
- Gezelschappen en theaters onderhouden nauw contact met scholen over de ontvangst van de leerlingen; hoeveel leerlingen komen er? Welke leeftijden? Huisregels en andere specifieke aandachtspunten worden besproken en gedeeld.
- Verwachtingsmanagement door theaters met scholen in het algemeen. Het scheppen van een veilige omgeving door contact op maat met de scholen en betrokkenen en het faciliteren van een 'warme' ontvangst.
- Spelers of performers krijgen een mini-masterclass adolescentiepsychologie zodat ze beter begrijpen wat er in de jongeren om kan gaan en waar hun reacties vandaan komen.
- In de cast zitten altijd een aantal spelers of performers die ervaren zijn met het spelen voor jongeren, zodat zij minder ervaren spelers kunnen bijstaan.

“Met wederzijdse angst komen we er niet.”

– Jetse Batelaan, Artemis

5 TIJDENS DE VOORSTELLING

Het is belangrijk dat de mensen die op het podium staan zich veilig voelen terwijl ze spelen. Extra aandachtspunt is dat soms voorstellingen gespeeld worden door mensen die (deels) hun eigen verhaal vertellen. Reacties uit het publiek komen dan extra hard binnen.

Er zijn een aantal acties die bijdragen aan het creëren van een veilige omgeving voor spelers en makers op het podium:

Acties vanuit gezelschappen en/of theaters:

- Kies radicaal voor de veiligheid van de spelers door een maximum aantal bezoekers toe te laten.
- Denk tijdens de regie al na over hoe spelers zo nodig zelf de voorstelling stil kunnen zetten. Dit kan een fysieke 'rode knop' zijn die op het podium aanwezig is, of een andere symbolische handeling waardoor alle spelers weten dat de voorstelling op dat moment gestopt wordt.
- Laat het nagesprek door professionals (bijvoorbeeld een jongerenwerker of theaterdocent) voeren en niet door de spelers zelf. Zo hoeven spelers hun eigen gevoelens niet te 'verdedigen' en voelen leerlingen zich vrijer in het gesprek. Betrek ook het theater bij dit gesprek.
- Voor de voorstelling krijgen de leerlingen een bandopname of live praatje te horen, om ze ervan bewust te maken dat de spelers op het podium echte mensen zijn met emoties. Ze worden uitgenodigd te reageren op wat ze op het podium zien, maar wel eerst na te denken over wat hun reacties kunnen doen met de spelers.

- Een educatiemedewerker (van theater of van gezelschap) is altijd aanwezig in de zaal.
- Een les in ‘kijken naar theater’ opnemen in het programma.
- Maak afspraken over omgang met telefoons (wel/niet mee de zaal in, gebruik ervan tijdens de voorstelling).

Acties vanuit de scholen:

- Laat docenten verspreid tussen de leerlingen zitten, in plaats van gezamenlijk achterin.
- Leerlingen begeleid placeren door een medewerker van het theater.

Reactie van een leerling: “Over tien jaar ga ik dit vast snappen!”

– Jetse Batelaan, Artemis

6 NA DE VOORSTELLING

Reacties uit het publiek kunnen bij spelers emoties losmaken. Ook bij de aanwezige leerlingen kunnen zaken getriggerd worden. Het is in beide gevallen belangrijk dat er een plek is waar zij hiermee terecht kunnen.

Actie vanuit de scholen:

- Zorg voor een aanspreekpunt voor leerlingen die na afloop iets willen bespreken of zorg nodig hebben, en communiceer dit ook na de voorstelling.
- Spreek docenten aan op hun verantwoordelijkheid om ook voor deze leerlingen een veilige setting te creëren.
- Zorg voor een professioneel nagesprek op scholen.

Actie vanuit de gezelschappen:

- Stel een, al dan niet meereizende, vertrouwenspersoon aan voor de spelers, waar ze hun ei kwijt kunnen bij nare ervaringen.
- Zorg voor een meereizend crewlid dat de taak krijgt de driehoek van theater, cast-crew en publiek (leerlingen, ouders, leerkrachten) te faciliteren voor, tijdens en na afloop van de schoolvoorstellingen en kan communiceren/terugkoppeling kan doen over het verloop/hoe het gegaan is naar betrokkenen. Dit crewlid is ook de (educatie)professional die het nagesprek leidt.

7 ONDERSTEUNING

Organisaties die kunnen ondersteunen in begeleiding docenten/makers:

- GSA netwerk
www.gsanetwerk.nl
- Queer academy
www.queeracademy.nl
- Rutgers
www.rutgers.nl
- COC
www.coc.nl
- Diversion
www.diversion.nl
- Emancipator
www.emancipator.nl

“Kunnen wij daar bruggen slaan, door bijvoorbeeld meer tijd voor hun ontvangst te nemen?”

– Frauke van Opstal, HNT

BIJLAGEN

INTERVIEWS

“Voor ons is het
betrekken van ouders
meer werk, maar dat
zullen we nooit uit de
weg gaan.”

– Bernadette Stokvis, Maas

INTERVIEW 1

HNT

– FRAUKE VAN OPSTAL
(COÖRDINATOR
SCHOOLBEZOEKEN)
EN LOTTE DE LEEUW
(PROGRAMMALEIDER),
EDUCATIE HNT

‘Tijdens de repetities praten we met de acteurs al over de educatie en over de doelgroep. We bespreken wat de spelers kunnen verwachten, en ook dat reacties vaak niet persoonlijk zijn.

Bij *Queer Planet* waren die reacties soms wél persoonlijk; de voorstelling gaat ook over wie de acteurs zelf zijn. Zo waren er leerlingen op de voorste rij die steeds zachtjes tegen de acteur gingen praten als die in de buurt kwam – heel onprettig. Wij zorgden ervoor dat er altijd een theaterdocent in de zaal zat, die kon met de acteurs beslissen of de voorstelling moest worden stopgezet. De acteur kon dan naar achter, terwijl de theaterdocent met de leerlingen praatte, tot iedereen klaar was om door te gaan. Toch zijn we ook weleens doorgedaan, terwijl we achteraf gezien eigenlijk hadden moeten stoppen.

Opvallend is dat er vaker dan eerst weerstand van ouders komt. Die zijn minder voorbereid, lopen soms boos weg en nemen leerlingen mee naar buiten, terwijl de leerlingen zelf graag willen blijven. We hebben zelfs een keer een uitleg van een school gehad, die zei heel ruimdenkend te zijn, maar onze voorstelling *Supernormal* was volgens ouders

daar ‘propaganda voor homofilie’. Dat is lastig, we kunnen wel vragen om ook de ouders voor te bereiden, maar we zadelen de toch al drukke docenten zo met meer werk op, en niet elke school staat daarvoor open. We hebben daar nu nog geen concrete aanpak voor, maar bij *Romeo & Julia*, komend jaar, gaan we als pilot een video-explainer maken. Niet om de voorstelling uit te leggen, maar om aan leerlingen te laten zien hoe zoiets inhoudelijk tot stand komt, dat bijvoorbeeld dans hier de liefdestaal is. Die video kan ook naar ouders.

We hebben daarnaast het idee dat er bij leerlingen sinds corona wat veranderd is: ze zijn over het hoofd gezien, hebben minder mogelijkheid gehad tot gezonde groepsvorming, het lijkt moeilijker een connectie te maken. Kunnen wij daar bruggen slaan, door bijvoorbeeld meer tijd voor hun ontvangst te nemen, zodat zij meer respect en begrip krijgen voor de voorstelling? Liefdevolle verbinding dus, want wat je geeft, krijg je terug!

INTERVIEW 2

ARTEMIS

– JETSE BATELAAN
(ARTISTIEK LEIDER)

‘Bij *Born To Be Torn*, een project van Willemijn Zevenhuijzen, werd op een school waar we speelden het thema van de voorstelling op een bepaalde manier door leerlingen geframed: ze vonden alle acteurs homo’s. Dat liep enorm uit de hand. Leerlingen gingen niet alleen de spelers uitschelden, ze gingen ook gooien met passers en waterflessen, en kwamen in de kleedkamer verhaal halen, klaar om te vechten. Daar zijn we erg van geschrokken, omdat we echt de haat voelden, en geen steun kregen van het lerarenteam.

We wilden daarna geen concessies aan de voorstelling doen, maar we hebben wel wat aanpassingen gemaakt. Zo maakten de spelers tijdens de voorstelling meer contact, we zorgden ervoor dat er altijd iemand van directie of educatie bij was, en we hebben met elkaar besproken dat er altijd gestopt mag worden. Ook hebben we de briefing naar scholen veranderd, we hebben daarin gezegd dat we merken wat er kan gebeuren, en hoe je daar als docent mee om kan gaan.

Gelukkig hebben we de voorstelling uiteindelijk nooit stop hoeven zetten, en maakten we het ook anders mee. Er was een school die er heel goed bovenop zat: als een leerling lastig was, werd die er meteen tussenuit gehaald. Het mooie was: zo’n leerling mocht dan tien minuten later

weer terugkomen. Daar kwamen de leerlingen achteraf juist naar de kleedkamer met positieve reacties: 'Over tien jaar ga ik dit vast snappen!'

Ik vind die frictie, die angstcultuur in de samenleving, ingewikkeld en beangstigend. Maar ik wil op zoiets geen beleid maken, dan slaat de focus op veiligheid wat mij betreft door. Ik wil de grens blijven opzoeken in het theater: op welke andere plekken moet je anders zulke thema's tegenkomen? Met wederzijdse angst komen we er niet. Laten we empathie, begrip en lol houden in de dynamiek van onze doelgroep en elkaar met open vizier tegemoet treden!'

Zie voor een uitgebreidere blik hierop ook dit interview:

Jetse Batelaan: 'Ik blijf altijd wel aan de bal', Theaterkrant, juni 2023 (online).

INTERVIEW 3

MAAS

– BERNADETTE STOKVIS
(ZAKELIJK LEIDER)

'Bij voorstellingsbezoek aan theaters valt de bemoeienis van ouders ons steeds meer op. Dat is relatief nieuw voor ons. Ouders doen soms dingen waar schoolpersoneel van schrikt.

In *Milky Way* kwam een scène voor waarin een danser in een kostuum tegen een klittenbandwand aanhing. Daardoor trok zijn broek omhoog en kwam de broek strak te zitten. Een van de ouders haalde toen zijn kind uit het publiek. Dat kind was totaal verbaasd en wilde graag de voorstelling afzien.

Het is ook een keer gebeurd bij *Stuntkont*, een zesplusvoorstelling over poep. Dat vond een ouder ook niet kunnen. Ik verbaas me er soms over dat ouders niet snappen wat kinderen aankunnen. Die praten de hele dag over poep. Voor scholen zijn mondige ouders natuurlijk lastig. Voor ons is het betrekken van ouders meer werk, maar dat zullen we nooit uit de weg gaan.

Soms gaan we eerst met een groepje ouders kijken voordat we een voorstelling op school vertonen. Dat doen we om te voorkomen dat er tijdens de voorstelling paniek ontstaat. Het is natuurlijk te gek voor woorden dat er sprake is van censuur door ouders. Maar we vinden het ook positief dat ouders bemoeienis tonen.

Het is een ingewikkeld spanningsveld. Het gaat bij zowel kinderen als ouders over het bieden van veiligheid. We studeren nu op wat we kunnen doen om een zo goed mogelijke setting te creëren. Wij gaan echter nooit concessies doen aan de voorstellingen die we maken. Wij zijn er overigens ook helemaal niet op uit om te shockeren. Daar zijn andere industrieën voor.'

Uit: Spelen of niet spelen, Scènes, Jeugdtheaterspecial,

Interview: Jos Schuring, augustus 2024.

COLOFON

Input handreiking

Marlou Stolk, Frauke van Opstal, Lotte de Leeuw,
Remco Went, Axelle De Rore, Jetse Batelaan

Advies

Sietse Isings – Queer Academy
Alie Kuiper – adviseur beleidsvorming sociaal veilig
werkklimaat

Teksten en redactie

Hedwig Heeremans – NAPK
Mirjam Terpstra – NAPK
Marlies Oele – NAPK
Maaïke van Steenis – Stichting Sociale Veiligheid
Podiumkunsten

Eindredactie en interviews

Rosa Schogt

Vormgeving

Katja van Stiphout – Studio Katja van Stiphout

© NAPK 2024
Piet Heinkade 5
1019 BR Amsterdam
020 - 751 70 10
info@napk.nl
www.napk.nl

Sinds enkele jaren krijgen spelers in (met name jeugd- en jongeren) voorstellingen rondom thema's als gender, queerness, geloofsovertuiging en (culturele) identiteit steeds vaker te maken met weerstand. Dit uit zich in negatieve of zelfs agressieve reacties vanuit het publiek. Het gevolg is een onveilige werksituatie voor spelers, crew en mogelijk ook publiek. Bovendien is er verminderde belangstelling vanuit scholen voor deze vaak kwalitatief hoogstaande voorstellingen.

Deze handreiking biedt gezelschappen en producenten in de podiumkunsten handvatten en tips om hiermee om te gaan en een veilige werkomgeving te creëren voor makers, spelers en leerlingen.

